

**АНЕКС
ШКОЛСКОГ ПРОГРАМА
за
2017/2021. ГОДИНУ**

Септембар 2020. год.

С а д р ж а ј

		страна
1.	Увод	1
2.	<i>Прилог</i>	2

УВОД

Школски програм чине сви садржаји, процеси и активности који имају за циљ остваривање образовно-васпитних задатака и сврху да промовишу интелектуални, лични, друштвени и физички развој ученика.

При изради Школског програма стављен је акценат на специфичност стручне школе и средине у којој школа делује. Наиме, Прехрамбено-хемијска школа је пратила потребе привреде али и новине које је уводило Министарство просвете РС и у складу са тим уводила одговарајућа занимања. Полазиште рада на садржајима Школског програма јесу потребе и интереси наших ученика, њихових родитеља и локалне заједнице, а све у циљу остваривања тенденције оптималног развоја и аутономије школе.

Анекс школског програма израђен је ради усклађивања документа са актуелном Законском регулативом.

УСлужбеном гласнику – Просветни гласник РС бр. 11/20 од 17.августа 2020. Године, објављен је Правилник о изменама Правилника о наставном плану и програму стручних предмета средњег стручног образовања у подручју рада Пољопривреда производња и прерада хране којим се врше измене у делу НАСТАВНИ ПЛАН И ПРОГРАМ СТРУЧНИХ ПРЕДМЕТА ЗА ОБРАЗОВНИ ПРОФИЛ ПРЕХРАМБЕНИ ТЕХНИЧАР. Измењена правилника дат је нови ПЛАН И ПРОГРАМ НАСТАВЕ И УЧЕЊА ЗА ОБРАЗОВНИ ПРОФИЛ ПРЕХРАМБЕНИ ТЕХНИЧАР. У школској 2020/2021. години измене Правилника се односе на први разред овог образовног профила. Како нема измена садржаја по предметима у Школском програму остаје важећи наставни план и програм наставе и учења. Правилник о изменама Правилника о наставном плану и програму стручних предмета средњег стручног образовања у подручју рада Пољопривреда производња и прерада хране – Сл. Гл. – Просветни гласник број 11/20 у школској 2020/2021. важећи је само за 1. разред, образовни профил Прехрамбени техничар. У школској 2021/2022. години вршиће се усклађивање са садржајима рада за 2. разред овог образовног профила.

У циљу усклађивања садржаја Школског програма са законском регулативом (Правилник о ближим критеријумима за препознавање облика дискриминације од стране запосленог, детета, ученика или трећег лица у установи образовања и васпитања ("Сл. Гласник РС", бр. 22/2016), Правилник о поступању установе у случају сумње или утврђеног дискриминаторног понашања и вређања угледа, части или достојанства личности („Службени гласник РС", бр. 65/ 2018) и Правилник о протоколу поступања у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање ("Службени гласник РС", бр. 46/2019, 104/2020) у одељку V поднаслов *Програм заштите од насиља, злостављања и занемаривања и програм превенције других облика ризичног понашања и програма заштите од дискриминације*, страна 402, брише се и замењује новим поднасловима – 6. Програм за заштиту ученика од насиља, злостављања и занемаривања са програмом превенције и интервенције и 6.1. Програм превенције и интервенције у случају дискриминаторног понашања и вређања угледа, части или достојанства личности. Програми се налазе у **Прилогу**.

Анекс Школског програма израдио је стручни актив за развој школског програма у саставу:

1. Мара Ћирић – професор стручних предмета и координатор тима
2. Биљана Милосављевић – професор стручних предмета
3. Вања Боричић – професор стручних предмета
4. Душан Грујић – професор стручних предмета
5. Јела Павловић – професор математике
6. Гордана Микић - педагог

Прилог

**ПРОГРАМ ЗА ЗАШТИТУ УЧЕНИКА ОД НАСИЉА, ЗЛОСТАВЉАЊА И ЗАНЕМАРИВАЊА
СА ПРОГРАМОМ ПРЕВЕНЦИЈЕ И ИНТЕРВЕНЦИЈЕ****I УВОДНИ ДЕО****Основ за доношење Програма**

Сви облици насиља, злостављања и занемаривања деце, којима се угрожава или нарушава физички, психички и морални интегритет личности детета, представљају повреду једног од основних права детета: право на живот, опстанак и развој, дефинисано је у Конвенцији Уједињених нација о правима детета. Конвенција је послужила као основ за међународне уговоре, документе и стратегије, које је потписала и донела и наша држава.

Закони и акти на којима се заснива израда Програма јесу:

1. Закон о ратификацији Конвенције Уједињених нација о правима детета („Службени лист СФРЈ” - додатак: Међународни уговори, број 15/90 и „Службенилист СРЈ” - додатак: Међународни уговори, број 4/96 и 2/97), према овом Закону и Уговору држава се обавезала да обезбеди остваривање свих права детета, а нарочито, на заштиту од свих облика насиља, злостављања и занемаривања, потпуну информисаност, на правично поступање и заштиту приватности, као и да детету које је било изложено насиљу обезбеди подршку за физички и психички опоравак и његову социјалну реинтеграцију.
2. Закон о забрани дискриминације („Службени гласник РС” бр. 22/2009),
3. Закон о основама система образовања и васпитања („Службени гласник РС” бр. 88/2017, 27/2018, 10/2019, 6/20), прописао је забране и дефинисао да се права детета и ученика остварују у складу са потврђеним међународним уговорима и утврдио да је установа дужна да обезбеди њихово остваривање.
4. Закон о средњем образовању и васпитању („Службени гласник РС” бр. 55/2013, 101/2017 и 27/2018),
5. Правилник о ближим критеријумима за препознавање облика дискриминације од стране запосленог, детета, ученика или трећег лица у установи образовања и васпитања (“Сл. Гласник РС”, бр. 22/2016).
6. Правилник о поступању установе у случају сумње или утврђеног дискриминаторног понашања и вређања угледа, части или достојанства личности („Службени гласник РС”, бр. 65/ 2018).
7. Правилник о протоколу поступања у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање (“Службени гласник РС”, бр. 46/2019 и 104/2020).
8. Закон о ученичком и студентском стандарду (“Службени гласник РС”, бр. 18/17, 55/13, 27/18 – др.закон и 10/19 – др. закон)
9. Релевантни међународним акти које је ратификовала Република Србија, а којима се регулишу права детета и ученика.

II ЗАЈЕДНИЧКЕ ОДРЕДБЕ**1. ЗНАЧЕЊЕ ПОЈМОВА**

Правилником о протоколу поступања у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање (у даљем тексту: Правилник о протоколу) прописују се садржаји и начини спровођења превентивних и интервентних активности, услови и начини за процену ризика, начини заштите од насиља, злостављања и занемаривања, праћење ефеката предузетих мера и активности.

Установа, у смислу Правилника о протоколу, је предшколска установа, основна и средња школа и дом ученика. Под простором установе подразумева се простор у седишту и ван седишта установе у коме се остварује васпитно-образовни, образовно-васпитни и васпитни рад, као и друге активности установе (у даљем тексту: образовно-васпитни рад).

У примени Правилника о протоколу школа је дужна да обезбеди услове за сигурно и подстицајно одрастање и развој детета и ученика, заштиту од свих облика насиља, злостављања и занемаривања и социјалну реинтеграцију детета и ученика које је извршило, односно било изложено насиљу, злостављању или занемаривању. У свим поступцима који се тичу детета приоритетни принцип поступања је најбољи интерес детета.

Забрана насиља, злостављања и занемаривања у установи односи се на сваког – децу, ученике, запослене, родитеље, односно друге законске заступнике (у даљем тексту: родитељ) и трећа лица.

Насилје и злостављање, у смислу Правилника о протоколу и Правилника о поступању и овог Програма, јесте сваки облик једанпут учињеног, односно поновљеног вербалног или невербалног понашања које има за последицу стварно или потенцијално угрожавање здравља, развоја и достојанства личности учесника у образовању, запосленог и родитеља.

Насилно понашање није у сваком случају дискриминаторно, али свако дискриминаторно понашање јесте насилно.

Правилник о протоколу се у школи непосредно примењује.

2. ТИМ ЗА ЗАШТИТУ ОД ДИСКРИМИНАЦИЈЕ, НАСИЉА, ЗЛОСТАВЉАЊА И ЗАНЕМАРИВАЊА

На основу Закона, Правилника о протоколу и Правилника о поступању директор школе образује Тим за заштиту од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања (у даљем тексту: Тим за заштиту).

Стални састав Тима за заштиту чине: директор, стручни сарадник–педагог и психолог и секретар школе, а повремено се могу укључивати чланови за конкретне случајеве, из реда наставника школе, а може из реда родитеља, Ученичког парламента, јединице локалне самоуправе, односно стручњака за поједина питања.

Директор одређује психолога, педагога или, изузетно, другог запосленог – члана Тима за заштиту, одговорног за вођење и чување документације о свим ситуацијама дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања у којима учествује Тим.

Седницама Тима за заштиту могу да присуствују представници Ученичког парламента и Савета родитеља.

Када тим разматра конкретне ситуације насиља у обавези је да поступа у складу са законом којим се уређује заштита података о личности.

У планирању и спровођењу активности у овој области остварују пуну сарадњу и координисано делују Тим за заштиту и други стручни органи у школи, укључујући и могућност спровођења заједничких мера и активности.

Задаци Тима за заштиту у области насиља, злостављања и занемаривања су:

- 1) припрема програм заштите у складу са специфичностима установе и утврђеним мерама за унапређивање на основу анализе стања,
- 2) идентификовање и информисање о случајевима насиља, уз поштовање личности ученика,
- 3) спровођење поступака и процедура реаговања у ситуацијама насиља,
- 4) праћење и евидентирање свих врста насиља,
- 5) саветодавни рад са ученицима и родитељима,
- 6) омогућавање услова у школи који ученицима обезбеђују живот и рад који доприносе њиховом оптимално максималном развоју,
- 7) обезбеђивање учешћа ученика у свим фазама процеса заштите кроз благовремена и континуирана обавештења на начин који одговара њиховом узрасту и разумевању ситуације и кроз могућност да изразе своје мишљење.

Осим надлежности поступања у ситуацијама насиља, злостављања и занемаривања, **задачи Тима за заштиту у области заштите од дискриминације** јесу, нарочито, да:

- 1) анализира стање у остваривању равноправности и једнаких могућности;
- 2) припрема програм превенције;
- 3) информише учеснике у образовању, запослене и родитеље о планираним активностима и могућностима пружања подршке и помоћи;
- 4) учествује у пројектима и обукама за развијање потребних знања и вештина за превенцију и поступање у случајевима дискриминаторног понашања;
- 5) предлаже мере за унапређивање превенције и заштите од дискриминације, организује консултације и учествује у доношењу одлука о начину поступања у случајевима сумње на дискриминаторно понашање;
- 6) укључује родитеље у планирање мера и спровођење активности за спречавање и сузбијање дискриминаторног понашања;
- 7) прати и процењује ефекте предузетих мера и активности за спречавање и сузбијање дискриминаторног понашања и даје одговарајуће предлоге директору;
- 8) сарађује са школском управом Министарства и другим надлежним органима, организацијама и службама, ради спречавања и заштите од дискриминације;
- 9) води и чува посебну документацију о случајевима и појавним облицима дискриминације, броју пријава и притужби, броју спроведених неформалних и формалних поступака, њиховом исходу и др.

III ОБЛИЦИ НАСИЉА И ЗЛОСТАВЉАЊА

Правилником о протоколу су дефинисани појмови: насиље и злостављање.

Под насиљем и злостављањем подразумева се сваки облик једанпут учињеног, односно поновљеног вербалног или невербалног понашања које има за последицу стварно или потенцијално угрожавање здравља, развоја и достојанства личности ученика или запосленог.

Насиље и злостављање сматра се насиље запосленог према детету, ученику, другом запосленом, родитељу, односно другом законском заступнику, ученика према другом детету, ученику или запосленом; родитеља према свом детету, другом детету и ученику, запосленом као и према трећем лицу.

Насиље и злостављање може имати следеће форме:

1. Физичко насиље и злостављање се односи на понашање које може да доведе до стварног или потенцијалног телесног повређивања ученика или запосленог; физичко кажњавање ученика од стране запослених и других одраслих особа..

Примери физичког насиља су: ударање, шутирање, гурање, шамарање, чупање, дављење, бацање, гађање, напад оружјем, тровање, паљење, посипање врућом водом, ускраћивање хране, сна и сл.

2. Психичко насиље и злостављање односи се на оно понашање које доводи до тренутног или трајног угрожавања психичког и емоционалног здравља и достојанства ученика или запосленог.

Односи се и на ситуације у којима се пропушта обезбеђивање прикладне и подржавајуће средине за здрав емоционални и социјални развој у складу са потенцијалима ученика. Емоционално насиље и злостављање обухвата поступке којима се врши: омаловажавање, етикетирање, игнорисање, вређање, уцењивање, називање погрдним именима, оговарање, подсмевање, исмејавање, неприхватање, изнуђивање, манипулисање, претња, застрашивање, ограничавање кретања ученика, као и други облици непријатељског понашања.

3. Социјално насиље и злостављање представља искључивање ученика из групе вршњака и различитих облика социјалних активности, одвајање ученика од других, неприхватањем по основу различитости, ускраћивањем информација, изоловањем од заједнице, ускраћивањем задовољавања социјалних потреба.

4. Дигитално насиље и злостављање је злоупотреба информационих технологија која може да има за последицу повреду друге личности и угрожавање достојанства и остварује се слањем порука електронском поштом, СМС-ом, ММС-ом, путем веб-сајта, четовањем, укључивањем у форуме, социјалне мреже и слично.

Осим наведених облика, насиље се препознаје и кроз:

5. Злоупотреба ученика представља све што појединац, односно школа чини или не чини, што негативно утиче, наноси штету, ускраћује или смањује могућност за безбедан и здрав развој и доводи га у немоћан положај у односу на појединца или школу (злоупотреба у спорту, у политичке, верске, комерцијалне и друге сврхе). Злоупотреба подразумева и прекомерно подстицање, односно психолошки притисак на ученика од стране родитеља или наставника ради постигнућа која могу да имају за последицу угрожавање нормалног психофизичког и социјалног развоја и најбољег интереса детета.

6. Сексуално насиље и злостављање је понашање којим се ученик сексуално узнемирава, наводи или приморава на учешће у сексуалним активностима које не жели, не схвата или за које није развојно дорастао или се користи за проституцију, порнографију и друге облике сексуалне експлоатације.

Сексуалним насиљем сматра се :

- сексуално узнемиравање - ласцивно коментарисање, етикетирање, ширење прича, додиривање, упућивање порука, фотографисање, телефонски позиви и сл.;
- навођење или приморавање ученика на учешће у сексуалним активностима, било да се ради о контактним (сексуални однос, сексуално додиривање и сл.) или неконтактним активностима (излагање погледу, егзибиционизам и сл.);
- коришћење ученика за проституцију, порнографију и друге облике сексуалне експлоатације.

7. Насилни екстремизам који се огледа у промовисању, заговарању, подржавању, припремању и учествовању у идеолошки мотивисаном насиљу за остваривање друштвених, економских, верских, политичких и других циљева.

8. Трговина људима је врбовање, превозење, пребацивање, скривање или примање лица, путем претње силом или употребом силе или других облика присиле, отмице, преваре, обмане, злоупотребе овлашћења или тешког положаја или давања или примања новца или користи да би се добио пристанак лица којер има контролу над другим лицем у циљу експлоатације.

9. Експлоатација ученика је рад који није у најбољем интересу ученика, а у корист је другог лица, школе или организације. Ове активности могу да имају за последицу угрожавање физичког или менталног здравља, моралног, социјалног и емоционалног развоја ученика, његову економску зависност, ускраћивање права на образовање и слободу избора.

10. Занемаривање и немарно поступање је пропуштање родитеља, друге особе која је преузела бригу о детету/ученику, школе или запосленог да у оквиру расположивих средстава обезбеди услове за правилан развој ученика у свим областима, а што може да наруши његово здравље и развој.

Занемаривање у школи обухвата: ускраћивање појединих облика образовно-васпитног рада неопходних ученику; нереаговање на сумњу о занемаривању или на занемаривање од стране родитеља; пропусте у обављању надзора и заштите ученика од повређивања, самоповређивања, употребе алкохола, дувана, наркотичког средства или психоактивне супстанце, укључивања у деструктивне групе и организације и др.

IV ОСНОВНИ ПРИНЦИПИ, ЦИЉЕВИ И ЗАДАЦИ У ОБЛАСТИ ЗАШТИТЕ УЧЕНИКА ОД НАСИЉА, ЗЛОСТАВЉАЊА И ЗАНЕМАРИВАЊА

Основни принципи на којима почива овај Програм, а који уједно представљају и смернице за деловање су:

- омогућавање услова у школи који ученицима обезбеђују живот и рад који доприносе њиховом оптимално максималном развоју;
- интерес ученика је примаран у односу на интерес свих одраслих који раде у школи или који учествују у раду школе;
- обезбеђење поверљивости података и заштита права на приватност ученика;
- учешће ученика у свим фазама процеса заштите кроз благовремена и континуирана обавештења на начин који одговара њиховом узрасту и разумевању ситуације и кроз могућност да изразе своје мишљење.

Програм се односи на све ученике у школи без обзира на њихов пол, узраст, породични статус, етничко порекло и било које друге социјалне или индивидуалне карактеристике (боју коже, језик, вероисповест, националност, способности и специфичности ученика).

Задачи школе у оквиру реализације овог Програма

Сврха овог Програма је да се у школи успешно креира клима у којој се:

- учи, развија, негује и подстиче култура понашања и уважавања личности
- не толерише насиље
- не ћути у вези са насиљем
- развија одговорност и поступање свих
- обавезно реагује када дође до сазнања о насиљу

Заштита ученика од насиља, злостављања и занемаривања се остварује применом :

- мера превенције за стварање безбедне средине за живот и рад ученика;
- мера интервенције у ситуацијама када се јавља насиље, злостављање и занемаривање у школи и ван школе.

Мере превенције и интервенције, план активности на превенцији насиља са дефинисаним временом реализације, циљном групом и носиоцима активности, уграђују се у Годишњи план рада школе за сваку школску годину.

V ПРЕВЕНЦИЈА НАСИЉА, ЗЛОСТАВЉАЊА И ЗАНЕМАРИВАЊА

Превенцију насиља, злостављања и занемаривања чине мере и активности којима се у школи ствара сигурно и подстицајно окружење, негује атмосфера сарадње, уважавања и конструктивне комуникације.

Превентивним активностима се:

- 1) подиже ниво свести и осетљивости ученика, родитеља и свих запослених за препознавање свих облика насиља, злостављања и занемаривања;
- 2) негује атмосфера сарадње и толеранције, уважавања и конструктивне комуникације у којој се не толерише насиље, злостављање и занемаривање;
- 3) истичу и унапређују знања, вештине и ставови потребни за креирање безбедног и подстицајног окружења и конструктивно реаговање на насиље;
- 4) унапређује познавање процедура за пријављивање и поступање код детета и ученика, родитеља и свих запослених у случају сумње или сазнања о свим облицима насиља, злостављања и занемаривања обезбеђује заштита детета и ученика, родитеља и свих запослених од насиља, злостављања и занемаривања;
- 5) подстиче усвајање позитивних норми и облика понашања, учење вештина конструктивне комуникације и развијање емпатије;

6) остварује упознавање са видовима и стратегијама пружања одговарајуће подршке и разумевања различитих облика комуникација и понашања ученика са тешкоћама и сметњама у развоју и инвалидитетом;

7) развијају социоемоционалне компетенције деце и ученика, родитеља и запослених (свест о себи, свест о другима, саморегулација, одговорно доношење одлука и др.).

Ученици, родитељи и запослени заједнички планирају, осмишљавају и спроводе превентивне активности, начине информисања о садржајима, мерама и активностима за спречавање и заштиту од насиља, злостављања и занемаривања.

У оквиру превенције насиља и злостављања школа остварује васпитни рад, појачан васпитни рад и васпитни рад који је у интензитету примерен потребама, специфичностима школе и најбољем интересу детета, самостално или у сарадњи са другим надлежним органима, организацијама и службама.

Права, обавезе и одговорности свих у школи у превенцији насиља, злостављања и занемаривања

Ради превенције насиља, злостављања и занемаривања школа је дужна да упозна све запослене, ученике и родитеље са њиховим правима, обавезама и одговорностима прописаним законом, Правилником о протоколу и овим Програмом.

Запослени својим квалитетним радом (образовно-васпитним, стручним и другим радом) и применом различитих метода, облика рада и активности обезбеђују подстицајну и безбедну средину.

У школи одељењски старешина, наставник и стручни сарадник избором одговарајућих садржаја и начина рада доприносе стицању квалитетних знања и вештина и формирању вредносних ставова за узајамно разумевање, уважавање различитости, конструктивно превазилажење сукоба и др.

У израду ИОП а се, уколико постоји потреба, укључује представник Тима за заштиту ради планирања активности у оквиру ИОПа, а у вези са заштитом од насиља.

Одељењски старешина, наставник и стручни сарадник је дужан да обезбеди заштиту ученика од произвољног или незаконитог мешања у његову приватност, породицу, дом или преписку. Запослени не сме својим понашањем да изазове или допринесе насиљу, злостављању и занемаривању (на пример: непоштовање личности и права ученика, недоследност у поступању, необјективно оцењивање и др.).

Ученици, као одговорни учесници у образовању и васпитању, ради превенције насиља, злостављања и занемаривања, обавезни су да: уважавају и поштују личност других – ученика, запослених, родитеља и трећих лица; поштују правила школе и све оне акте којима се уређују њихова права, обавезе и одговорности; активно учествују у раду одељењске заједнице; пружају вршњачку подршку; као чланови Ученичког парламента и Школског одбора, посебно доприносе и учествују у превентивним активностима; својим понашањем не изазивају, доприносе или учествују у насиљу и злостављању.

Родитељ је дужан да, у најбољем интересу свог детета и ученика: сарађује са школом; учествује у превентивним мерама и активностима; уважава и поштује личност свог детета, друге деце/ ученика, запослених и других родитеља и трећих лица.

Родитељ не сме својим понашањем у школи да изазове или допринесе појави насиља, злостављања и занемаривања према детету, ученику, запосленом, другом родитељу и трећим лицима, а када то учини директор је дужан да одмах о томе обавести јавног тужиоца и полицију, а након тога електронским путем надлежну школску управу.

Родитељ има обавезу и одговорност, у складу са законом којим се уређују основане система образовања и васпитања, да на позив школе узме активно учешће у свим облицима васпитног рада са учеником, односно да сарађује са школом у поступку заштите ученика од насиља. Ако се родитељ не одазове на позив школе, у складу са законом школа подноси прекршајну, односно кривичну пријаву за утврђивање одговорности родитеља и обраћа се

надлежном центру за социјални рад да против родитеља предузме мере из своје надлежности.

Задаци у области превенције:

- Упознавање наставника, родитеља ученика и запослених у школи са правном регулативом;
- Упознавање наставника, ученика и родитеља са кућним редом школе, којим су дефинисана и правила понашања у школи (Кућни ред школе налази се у прилогу овог Програма);
- Усклађивање постојећих подзаконских аката установе;
- Израда Програма (превентивне и интервентне активности);
- Дефинисање улога и одговорности у примени процедура и поступака;
- Развијање и неговање богатства различитости и културе понашања у оквиру образовно-васпитних активности;
- Организовање обука за ненасилну комуникацију и конструктивно решавања конфликта;
- Организовање разговора, трибина, представа, изложби о безбедности и заштити ученика од насиља;
- Дефинисање правила понашања и последица кршења правила;
- Развијање вештина ефикасног реаговања у ситуацијама насиља;
- Умрежавање свих кључних носилаца превенције насиља (Савет родитеља, Школски одбор, Ученички парламент, Одељенско веће, Наставничко веће).

ПРЕВЕНТИВНЕ АКТИВНОСТИ

У раду са ученицима ће посебна пажња бити посвећена превентивним активностима. Желимо да овим активностима учинимо школу пријатним местом за ученике и да покушамо да васпитним деловањем превенирамо све облике насиља.

Постојеће превентивне активности

- Реализација превентивних радионица на часовима одељењског старешине;
- Обука ученика за медијацију;
- У сарадњи са Домом здравља, одељењем за школску децу, организоваће се семинари за чување репродуктивног здравља;
- Одсек за превенцију болести зависности, при градској управи у Нишу, сваке године реализује едукације ученика, који постају вршњачки едукатори за ову тематику па ће они преносити своја знања другим ученицима;
- Превентивни рад са ученицима се одвија и кроз различите секције, од спортских до уметничких, којима настојимо да креативно и осмишљено ангажујемо младе на реализацији активности које су битне за формирање позитивних образаца понашања;
- Кроз часове редовне наставе (посебно изборних предмета – грађанског васпитања и верске наставе);
- Кроз активно учешће ученика у раду Ученичког парламента и активности које они планирају да ураде у току школске године (ученичке журке и акције);
- Реализација трибина и предавања на тему насиља за родитеље, ученике и запослене;
- Стручно усавршавање запослених из области превенције насиља;
- Друге активности као што је сарадња са институцијама културе, науке, спорта, локалне заједнице и другим образовно-васпитним установама;
- Упознавање ученика, родитеља и запослених са Протоколом о поступању и овим Програмом у случајевима насиља;
- Спровођење истраживања о насиљу.

Физичке и друге мере превенције

- У школи је организовано свакодневно дежурство наставника. Наставници дежурају у холловима и ходницима у приземљу и на спрату. За време дежурства наставници прате понашање ученика и по потреби, интервенишу;
- Одељењски старешине су обавезни да свакодневно обилазе своја одељења и прате дешавања у одељењу, без обзира на то да ли имају наставу или не у свом одељењу по распореду часова. Одељењски старешине ће посебно пратити понашање ученика свог одељења. Уколико дођу до сазнања о томе да је неко од ученика изложен било којој врсти насиља, дужни су да предузму мере да заштите ученика, укључујући у решавање проблема родитеље ученика, педагога и психолога школе, управу школе, а по потреби и одговарајуће институције ван школе (здравствене, социјалне, правосудне или полицију). Такође, уколико дођу до сазнања о насилном понашању неког ученика, дужни су да интервенишу са циљем решавања конкретне ситуације и спречавања поновног насилног понашања. Такође, по потреби се у решавање проблема укључују одговарајуће службе школе или изван школе;
- У школи је ангажовано и професионално обезбеђење, на основу одлуке Савета родитеља. За време наставе они дежурају на улазима, контролишу улаз у зграду и прате дешавања у ходницима. За време одмора, дежурају на ђачком улазу, а за време великог одмора и у школском дворишту. За време наставе ђачки улаз се закључава.
Уколико неко од ученика радницима обезбеђења пријави да му је упућена нека претња, радници обезбеђења су дужни да региструју име и презиме ученика, разред и одељење и ту информацију одмах проследи дежурном наставнику, педагогу, психологу, директору школе, помоћнику директора или секретару школе. У случају наговештаја физичког насиља или физичког насиља над ученицима или међу ученицима, радници обезбеђења су дужни да спрече насиље или раздвоје учеснике, а затим одмах о томе обавесте надлежне у школи;
- Када се процени да је то неопходно ради спречавања могућег или заустављања постојећег инцидента, позива се школски полицајац или полицијска станица која упућује патролу;
- Простор око школе је добро осветљен.

Свим ученицима и запосленима у школи на располагању је списак са именима чланова Тима заштиту који је истакнут на видним местима у школи.

VI ПРОГРАМ ЗАШТИТЕ УЧЕНИКА ОД НАСИЉА, ЗЛОСТАВЉАЊА И ЗАНЕМАРИВАЊА

Превенција насиља, злостављања и занемаривања, као један од приоритета у остваривању образовно-васпитног рада планира се Развојним планом и конкретизује се Годишњим планом рада. Школа овим Програмом одређује мере и активности које обезбеђују развијање и неговање позитивне атмосфере и безбедно окружење.

Програмом се активности и мере утврђују на основу анализе стања безбедности, односно свих аспеката школске средине, присутности различитих облика и интензитета насиља, злостављања и занемаривања у школи, специфичности школе и резултата самовредновања и вредновања квалитета рада школе.

Програм је сачињен је на основу Правилника о протоколу. Програмом су дефинисане и разрађене превентивне и интервентне активности чији је основни циљ превенција и сузбијање свих видова насиља у школској средини.

Ц И Љ Е В И:

- Учинити школску средину што безбеднијим и подстицајнијим местом за све ученике. Оспособити све запослене и родитеље за рано препознавање знакова у понашању деце који указују на потенцијално насилно понашање,
- Подстицање и развијање климе прихватања, толеранције и међусобног уважавања,
- Идентификација безбедносних ризика у школи увидом у документацију, непосредно окружење евидентирањем критичних места у школи, анкетањем ученика, наставника и родитеља,
- Повећање осетљивости свих који су укључени у живот и рад школе, на препознавање насиља и злостављања,
- Унапређење способности свих учесника у школском животу – наставног и ваннаставног особља, ученика, родитеља, локалне заједнице – за уочавање, препознавање и решавање проблема насиља,
- Оспособљавање свих запослених и родитеља за рано препознавање знакова у понашању деце који указују на потенцијално насилно понашање,
- Пружање помоћи ученицима у савладавању личних проблема и проблема у учењу,
- Изграђивање и примена норми понашања, информисање о правилима и кућном реду,
- Дефинисање процедура и поступака реаговања на насиље и информисање свих учесника у школском животу о томе,
- Омогућавање свим ученицима који имају сазнања о могућем насилном акту да без излагања опасности врше пријављивање насиља,
- Спровођење психо-социјалног програма превенције кроз обуку за ненасилну комуникацију, самоконтролу реаговања и понашања, превазилажење стреса, учење социјалних вештина,
- Сарадња са родитељима путем Савета, родитељских састанака, индивидуалних и групних разговора,
- Сарадња са службама ван школе које посредно и непосредно могу помоћи на превазилажењу проблема насиља у школи.

Програм заштите од насиља, злостављања и занемаривања садржи:

- 1) начине на који се превентивне мере и активности уграђују у свакодневни живот и рад школе (наставне и ваннаставне активности), на свим нивоима (појединац, одељењска заједница, Ученички парламент, стручни органи, тела и тимови, родитељски састанци, родитељи – индивидуално и групно, Савет родитеља);
- 2) стручно усавршавање запослених ради унапређивања компетенција запослених за превентивни рад, благовремено уочавање, препознавање, реаговање на насиље, злостављање и занемаривање;
- 3) начине информисања о обавезама и одговорностима у области заштите од насиља, злостављања и занемаривања;
- 4) подстицање и оспособљавање ученика за активно учествовање у раду одељењске заједнице, Ученичког парламента, Школског одбора и стручних органа школе;
- 5) садржаје и начине за појачан васпитни рад ради развијања самоодговорног и друштвено одговорног понашања;
- 6) поступке за рано препознавање ризика од насиља, злостављања и занемаривања;
- 7) начине реаговања на насиље, злостављање и занемаривање, улоге и одговорности и поступање у интервенцији када постоји сумња или се оно догађа;
- 8) облике и садржаје рада са свим ученицима, односно онима који трпе, чине или су сведоци насиља, злостављања и занемаривања;
- 9) начине, облике и садржаје сарадње са породицом, јединицом локалне самоуправе, надлежном организационом јединицом полиције (у даљем тексту: полиција), центром за социјални рад, здравственом службом, правосудним органима и др.;
- 10) начине праћења, вредновања и извештавања органа школе о остваривању и ефектима

програма заштите у односу на:

- ✓ учесталост инцидентних ситуација и број пријава;
- ✓ заступљеност различитих облика и нивоа насиља, злостављања и занемаривања;
- ✓ број повреда;
- ✓ учесталост и број васпитно-дисциплинских поступака против ученика и дисциплинских поступака против запослених;
- ✓ број и ефекте оперативних планова заштите;
- ✓ остварене обуке у превенцији насиља, злостављања и занемаривања и потребе даљег усавршавања;
- ✓ број и ефекте акција које промовишу сарадњу, разумевање и помоћ вршњака;
- ✓ степен и квалитет укључености родитеља у живот и рад школе;
- ✓ друге параметре.

1) НАЧИНИ НА КОЈЕ СЕ ПРЕВЕНТИВНЕ МЕРЕ И АКТИВНОСТИ УГРАЂУЈУ У СВАКОДНЕВНИ ЖИВОТ И РАД ШКОЛЕ (НАСТАВНЕ И ВАННАСТАВНЕ АКТИВНОСТИ), НА СВИМ НИВОИМА (ПОЈЕДИНАЦ, ОДЕЉЕЊСКА ЗАЈЕДНИЦА, УЧЕНИЧКИ ПАРЛАМЕНТ, СТРУЧНИ ОРГАНИ, ТЕЛА И ТИМОВИ, РОДИТЕЉСКИ САСТАНЦИ, РОДИТЕЉИ – ИНДИВИДУАЛНО И ГРУПНО, САВЕТ РОДИТЕЉА)

Превентивне мере и активности, нивои, носиоци и време утврђени су Програмом као саставним делом Годишњег плана рада школе и саставни су део овог Програма.

Првог наставног дана, на почетку школске године, током првог часа, одељењски старешина упознаје ученике са правима, обавезама, одговорностима, начином функционисања школе, распоредом дежурних наставника и других запослених и правилима понашања у школи. На првом родитељском састанку ово је такође, прва тачка дневног реда.

Директор школе осим иницирања рада Тима за заштиту, кроз решења и расподелу обавеза, проверава доступност свих информација везаних за заштиту ученика и запослених. Такође, води се брига о видљивости свих правила и обавештења (огласна табла за наставнике и ученике, књига саопштења и др.)

Документима у школи регулишу се права и обавезе свих актера школског живота, ученика, наставника и других запослених и родитеља. Наставне и ваннаставне активности, на свим нивоима, односно на нивоу појединца, одељењске заједнице, Ученичког парламента, стручних органа, тела и тимова представљају се и са њима су упознати и родитељи на родитељским састанцима, али индивидуално и групно, затим на Савету родитеља. Рад креативних секција и других секција које обрађују социјалне, друштвене, еколошке и хуманитарне теме и покрећу сличне акције.

Тим за заштиту формира обрасце, како би се евиденција водила благовремено, ажурно и потпуно и у складу са процедурама за рад у школи.

Ученици се организују кроз рад Ученичког парламента.

2) СТРУЧНО УСАВРШАВАЊЕ ЗАПОСЛЕНИХ РАДИ УНАПРЕЂИВАЊА КОМПЕТЕНЦИЈА ЗАПОСЛЕНИХ ЗА ПРЕВЕНТИВНИ РАД, БЛАГОВРЕМЕНО УОЧАВАЊЕ, ПРЕПОЗНАВАЊЕ, РЕАГОВАЊЕ НА НАСИЉЕ, ЗЛОСТАВЉАЊЕ И ЗАНЕМАРИВАЊЕ

Стручно усавршавање планира се Планом стручног усавршавања запослених за сваку школску годину.

3) НАЧИН ИНФОРМИСАЊА О ОБАВЕЗАМА И ОДГОВОРНОСТИМА У ОБЛАСТИ ЗАШТИТЕ ОД НАСИЉА, ЗЛОСТАВЉАЊА И ЗАНЕМАРИВАЊА

Првог наставног дана, на почетку школске године, током првог часа, одељењски старешина упознаје ученике са правима, обавезама, одговорностима, начином функционисања школе, распоредом дежурних наставника и других запослених и правилима понашања у школи. На првом родитељском састанку ово је, такође, прва тачка дневног реда.

Објављивање извода из закона, општих аката и Кућног реда школе у свим просторијама и на огласним таблама, шематски приказ нивоа и начина реаговања на насиље. Кућни ред је саставни део овог Програма. Требине, изложбе и акције уз учешће школских секција, наставника, ученика, Ученичког парламента и других субјеката.

4) ПОДСТИЦАЊЕ И ОСПОСОБЉАВАЊЕ УЧЕНИКА ЗА АКТИВНО УЧЕСТВОВАЊЕ У РАДУ ОДЕЉЕЊСКЕ ЗАЈЕДНИЦЕ, УЧЕНИЧКОГ ПАРЛАМЕНТА, ШКОЛСКОГ ОДБОРА И СТРУЧНИХ ОРГАНА УСТАНОВЕ

Ученички парламент (УП) има водећу улогу у иницирању ученичких активности у школи. Његови чланови учествују у раду Школског одбора, а такође и у раду свих тимова у школи. Вршњачки тимови за заштиту од насиља, за каријерно вођење, за медијацију али и друге пројекте у школи, активно учествују у свим дешавањима у школи.

5) САДРЖАЈ И НАЧИН ЗА ПОЈАЧАН ВАСПИТНИ РАД РАДИ РАЗВИЈАЊА САМООДГОВОРНОГ И ДРУШТВЕНО ОДГОВОРНОГ ПОНАШАЊА

Појачан васпитни рад, поступци за рано препознавање ризика од насиља, злостављања и занемаривања и начини реаговања на насиље, злостављање и занемаривање препознати су као интервентне активности у школи.

Интервенцију у одговору на насиље, злостављање и занемаривање чине мере и активности којима се оно зауставља, осигурава безбедност учесника (оних који трпе, чине или сведоче), смањује ризик од понављања, ублажавају последице за све учеснике и прате ефекти предузетих мера. У школи се интервенише на насиље, злостављање и занемаривање, када се оно дешава или се догодило између:

1. **ученика (вршњачко насиље);**
2. **запосленог и ученика;**
3. **родитеља и детета, односно ученика;**
4. **родитеља и запосленог**, као и када насиље, злостављање и занемаривање чини
5. **треће лице у односу на ученика, запосленог или родитеља.**

Школа је дужна да интервенише увек када постоји сумња или сазнање да ученик трпи насиље, злостављање и занемаривање, без обзира на то где се оно догодило, где се догађа или где се припрема.

6) ПОСТУПЦИ ЗА РАНО ПРЕПОЗНАВАЊЕ РИЗИКА ОД НАСИЉА, ЗЛОСТАВЉАЊА И ЗАНЕМАРИВАЊА

Ради исправне реакције и раног препознавања ризика од насиља, злостављања и занемаривања, неопходно је правилно разврставање свих облика насиља у школи.

Разврставање насиља, злостављања и занемаривања по нивоима

Разврставање насиља, злостављања и занемаривања на нивое има за циљ обезбеђивање уједначеног поступања (интервенисања) школе у ситуацијама насиља и злостављања када су актери ученици (ученик – ученик, ученик – запослени). Исти облици насиља, злостављања и занемаривања могу да се појаве на више нивоа, али се разликују у интензитету, степену ризика, учесталости, последицама и учесницима.

Нивои насиља обрађени су у одељку V „Интервентне активности“.

7) НАЧИНИ РЕАГОВАЊА НА НАСИЉЕ, ЗЛОСТАВЉАЊЕ И ЗАНЕМАРИВАЊЕ, УЛОГЕ И ОДГОВОРНОСТИ И ПОСТУПАЊЕ У ИНТЕРВЕНЦИЈИ КАДА ПОСТОЈИ СУМЊА ИЛИ СЕ ОНО ДОГАЂА

Активност	Време	Носиоци	Одговорно лице
Формирање Тима за школску годину	Август/ септембар	Запослени, УП, СР, ШО	Директор
Интервенција - кораци	По потреби	Запослени	Тим за заштиту

8) ОБЛИЦИ И САДРЖАЈ РАДА СА СВИМ УЧЕНИЦИМА, ОДНОСНО ОНИМА КОЈИ ТРПЕ, ЧИНЕ ИЛИ СУ СВЕДОЦИ НАСИЉА, ЗЛОСТАВЉАЊА И ЗАНЕМАРИВАЊА

Облици и садржаји рада дефинисани су поступцима предложеним у оквиру одељка „Разврставања насиља“.

9) НАЧИНИ, ОБЛИЦИ И САДРЖАЈ САРАДЊЕ СА ПОРОДИЦОМ, ЈЕДИНИЦОМ ЛОКАЛНЕ САМОУПРАВЕ, НАДЛЕЖНОМ ОРГАНИЗАЦИОНОМ ЈЕДИНИЦОМ ПОЛИЦИЈЕ, ЦЕНТРОМ ЗА СОЦИЈАЛНИ РАД, ЗДРАВСТВЕНОМ СЛУЖБОМ, ПРАВОСУДНИМ ОРГАНИМА И ДРУГО

Тим за заштиту има у току године редовне и више састанака по потреби. Активности Тима за заштиту заснивају се на планираниој динамици рада из Годишњег плана рада школе уз поштовање поступака у поступању превенције и интервенције из законске регулативе у вези интервенције када се насиље догоди. Школски тим се састаје кад год је потребно, а дневни ред састанака прати хитност интервенције и у складу с нивоима конфликтних ситуација предлаже васпитне мере које су, у складу са процедуром и у најбољем интересу ученика.

У неким случајевима Тим за заштиту обавља разговор са родитељима и наставницима и заузима став, због учесталости и понављања инцидента истих ученика или због изненадне инцидентне ситуације о којој је обавештен од стране одељенских старешина, осталих запослених или родитеља. У свим ситуацијама родитељи се обавештавају о свим предузетим мерама.

У зависности од процене о ком нивоу насиља је реч, предузимају се одговарајући кораци: разговор са свим виновницима инцидента, учесници инцидента достављају писане изјаве о ономе што се догодило; појачан васпити рад са појединим ученицима; одељењске старешине обављају све потребне кораке предвиђене Програмом за дати ниво насиља (индивидуални разговори са ученицима, обавештавање родитеља, Центра за социјални рад, Дома ученика, Школске управе, МУП-а).

Покреће се и спроводи васпитно-дисциплински поступак.

Сваки случај за који се процени да је то потребно пријављује се Школској управи, МУП-у и Центру за социјални рад, о чему се води уредна документација са детаљним извештајем о догађају. На сваком класификационом периоду обавља се анализа евиденције насиља по свим нивоима, проверавају ефекти предузетих мера као и доследност у спровођењу договореног појачаног васпитно-педагошког рада и подносе шестомесечни извештаји СР, УП, ШО, НВ и ШУ.

Посебна пажња поклоњена је транспарентности свих активности, информисању родитеља на родитељским састанцима и на Савету родитеља школе, али и свих запослених на Наставничком већу. Предлажу се мере превенције на основу добијених резултата, а то је појачан рад кроз радионице, разговоре на тему толеранције, уважавања разлика,

стереотипи и предрасуде, изражавање и уважавање мишљења других на часовима одељењског старешине и одељењске заједнице, кроз часове грађанског васпитања и друго. Тим за заштиту прати измене и допуне Правилника о протоколу у поступању у одговору на насиље.

10) НАЧИНИ ПРАЋЕЊА

У спровођењу превентивних и интервентних мера и активности, кроз рад одељењског старешине, Тима за заштиту, родитеља, ученика, у складу са задужењима, школа:

- 1) прати остваривање Програма путем извештаја одељењских старешина, једном месечно, на договореном обрасцу, а по потреби и чешће;
- 2) евидентира случајеве насиља, злостављања и занемаривања првог, другог и трећег нивоа;
- 3) прати остваривање конкретних планова заштите првог, другог и трећег нивоа (ИПЗ, план заштите за одељење, односно групу);
- 4) укључује родитеља у васпитни рад или појачан васпитни рад у складу са врстом и нивоом насиља и прати ефекте предузетих мера и активности;
- 5) анализира стање и извештава.

Одељењски старешина, бележи насиље на првом нивоу; прати и процењује делотворност предузетих мера и активности; полугидишње подноси извештај Тиму за заштиту, у складу са динамиком предвиђеном Програмом. О случајевима који захтевају укључивање Тима за заштиту (други и трећи ниво) документацију (службене белешке и сви други облици евидентирања података о лицу, догађају, предузетим радњама и др.) води, чува и анализира за потребе школе педагог или психолог школе, а изузетно, други члан Тима за заштиту кога је одредио директор. Тим подноси извештај директору два пута годишње. Директор извештава Школски одбор, Савет родитеља и Ученички парламент. О васпитно-дисциплинском поступку документацију води и чува одељењски старешина.

Директор одлучује о дозволи приступа документацији и подацима у поступку заштите ученика, осим ако је на основу закона, а на захтев суда, односно другог надлежног органа обавезан да их достави. Коришћење документације у јавне сврхе и руковање подацима је у складу са законом. На основу анализа стања, праћења насиља, злостављања и занемаривања, вредновања квалитета и ефикасности предузетих мера и активности у области превенције и интервенције, школа дефинише даљу политику заштите ученика од насиља, злостављања и занемаривања.

За ученике који су начинили повреду обавеза или извршили насиље, Школа одређује друштвено користан рад у складу са важећим Правилником о обављању друштвено-корисног, односно хуманитарног рада. Друштвено-користан/хуманитарни рад обухвата активности чијим се остваривањем развија друштвено одговорно понашање ученика и представља облик ресторативне дисциплине.

Извештај о остваривању овог Програма је саставни део годишњег Извештаја о раду школе. Извештај садржи, анализу ефеката превентивних мера и активности и резултате самовредновања у овој области, број и врсту случајева насиља, злостављања и занемаривања, предузете интервентне мере и активности.

Овај Програм је основа за израду програма заштите за сваку школску годину који је саставни део Годишњег плана рада школе а представља конкретизацију планираних активности и мера на основу извршене анализе и процене стања безбедности, присутности различитих облика и интензитета насиља, злостављања и занемаривања у школи, специфичности школе и резултата самовредновања и вредновања квалитета рада школе. Програмом се дефинишу превентивне и интервентне активности, одговорна лица и временска динамика њиховог остваривања.

VII ИНТЕРВЕНТНЕ АКТИВНОСТИ

**СВАКА ОСОБА КОЈА ИМА САЗНАЊЕ О НАСИЉУ, ЗЛОСТАВЉАЊУ И
ЗАНЕМАРИВАЊУ ОБАВЕЗНА ЈЕ ДА РЕАГУЈЕ**

Интервенцију у одговору на насиље, злостављање и занемаривање чине мере и активности којима се оно зауставља, осигурава безбедност учесника (оних који трпе, чине или сведоче), смањује ризик од понављања, ублажавају последице за све учеснике и прате ефекти предузетих мера.

У школи се интервенише на насиље, злостављање и занемаривање, када се оно дешава или се догодило између: ученика (вршњачко насиље); запосленог и ученика; родитеља и детета, односно ученика; родитеља и запосленог; ученика и запосленог, као и када насиље, злостављање и занемаривање чини треће лице у односу на ученика, запосленог или родитеља.

Заштита запослених

Установа је дужна да интервенише увек када постоји сумња или сазнање да запослени трпи насиље од стране ученика, родитеља или трећег лица у установи или за време организовања активности установе.

Када је ученик починилац насиља према запосленом, директор је дужан да одмах обавести родитеља и центар за социјални рад; да покрене васпитно-дисциплински поступак, и да изрекне васпитно-дисциплинску меру, у складу са законом, а ако постоје елементи кривичног дела или прекршаја, пријаву поднесе надлежном јавном тужилаштву односно прекршајном суду.

Када је родитељ или треће лице починилац насиља према запосленом директор је дужан да одмах обавести јавног тужиоца и полицију.

Школа је дужна да интервенише увек када постоји сумња или сазнање да ученик трпи насиље, злостављање и занемаривање, без обзира на то где се оно догодило, где се догађа или где се припрема.

Разврставање насиља, злостављања и занемаривања по нивоима

Разврставање насиља, злостављања и занемаривања на нивое има за циљ обезбеђивање уједначеног поступања (интервенисања) у ситуацијама насиља и злостављања када су учесници **ученици (ученик – ученик, ученик – дете)**. Исти облици насиља, злостављања и занемаривања могу да се појаве на више нивоа, али се разликују у интензитету, степену ризика, учесталости, последицама и учесницима. Процена нивоа насиља се доноси на основу анализе интензитета, степена ризика, трајања и учесталости понашања, последица, броја учесника, узраста и карактеристика развојног периода детета, односно ученика.

У реализацију плана активности укључује се родитељ детета. Уколико укључивање породице није у најбољем интересу детета, школа на основу стручног мишљења Тима за заштиту укључује надлежни центар за социјални рад. У складу са проценом ризика и потребама детета укључују се и други системи из спољашње мреже заштите у складу са својом надлежностима (систем социјалне заштите, систем здравствене заштите).

У табели су приказани нивои реаговања и различити облици насиља. У зависности од интензитета, учесталости и последица које насиље оставља, поједини облици се понављају на више различитих нивоа.

ПРВИ НИВО

Физичко насиље	Психичко насиље	Социјално насиље	Сексуално насиље	Злоупотреба информ.технол.
ударање чврга, гурање, штипање, гребање, гађање, чупање, уједање, саплитање, шутирање,	омаловажавање, оговарање, вређање, ругање, називање погрдним именима, псовање, етикетирање,	добацивање, подсмевање, искључивање из групе или заједничких активности, фаворизовање на основу	Са сексуалном поруком: добацавање, псовање, ласцивни коментари, ширење прича, етикетирање,	узнемиравајуће позивање, слање узнемиравајућих порука СМС-ом, ММС-ом

прљање, уништавање ствари	имитирање, „прозивање”	различитости, ширење гласина	сексуално недвосмислена гестикулација	
Интервенција на првом нивоу насиља, злостављања и занемаривања				
<p>По правилу, активности предузима самостално одељењски старешина у сарадњи са родитељем, у смислу појачаног васпитног рада са одељењском заједницом, групом ученика и индивидуално.</p> <p>Изузетно, ако се насилно понашање понавља, ако васпитни рад није био делотворан, ако су последице теже, ако је у питању насиље и злостављање од стране групе према појединцу или ако исто дете и ученик трпи поновљено насиље и злостављање за ситуације првог нивоа, установа интервенише активностима предвиђеним за други, односно трећи ниво.</p>				

ДРУГИ НИВО

Физичко насиље	Психичко насиље	Социјално насиље	Сексуално насиље	Злоупотреба информ.технол.
шамарање, ударање, гажење, цепање одела, „шутке”, затварање, пљување, отимање и уништавање имовине, измицање столице, чупање за уши и косу	уцењивање, претње, неправедно кажњавање, забрана комуницирања, искључивање, манипулисање	сплеткарење, ускраћивање пажње од стране групе (игнорисање), неукључивање, неприхватање, манипулисање, искоришћавање	сексуално додиривање, показивање порнографског материјала, показивање интимних делова тела, свлачење	оглашање, снимање и слање видео записа, злоупотреба блогова, форума и четовања, снимање камером појединаца против њихове воље, снимање камером насилних сцена, дистрибуирање снимака и слика
Интервенција на другом нивоу насиља, злостављања и занемаривања				
<p>По правилу, активности предузима одељењски старешина у сарадњи са педагогом, психологом, тимом за заштиту и директором, уз обавезно учешће родитеља, у смислу појачаног васпитног рада. Уколико појачани васпитни рад није делотворан, директор покреће васпитно-дисциплински поступак и изриче меру, у складу са Законом.</p>				

ТРЕЋИ НИВО

Физичко насиље	Психичко насиље	Социјално насиље	Сексуално насиље	Злоупотреба информ.технол.
туча, дављење, бацање, проузроковање опекотина и других повреда, ускраћивање хране и сна, излагање ниским температурама, напад оружјем	заstraшивање, уцењивање уз озбиљну претњу, изнуђивање новца или ствари, ограничавање кретања, навођење на коришћење наротичких средстава и психоактивних супстанци, укључивање у деструктивне групе и организације	претње, изолација, малтретирање групе према појединцу или групи, организовање затворених група (кланова) које има за последицу повређивање других	завођење од стране одраслих, подвођење, злоупотреба положаја, навођење, изнуђивање и принуда на сексуални чин, силовање, инцест	снимање насилних сцена, дистрибуирање снимака и слика, дечија порнографија

Интервенција на трећем нивоу насиља, злостављања и занемаривања

Активности предузима директор са тимом за заштиту, уз обавезно ангажовање родитеља и надлежних органа, организација и служби (центар за социјални рад, здравствена служба, полиција и друге организације и службе). Уколико присуство родитеља није у најбољем интересу ученика, тј. може да му штети, угрози његову безбедност или омета поступак у установи, директор обавештава центар за социјални рад, односно полицију или јавног тужиоца. На овом нивоу обавезни су васпитни рад који је у интензитету примерен потребама ученика, као и покретање васпитно-дисциплинског поступка и изрицање мере, у складу са законом. Ако је за рад са учеником ангажована и друга организација или служба, установа остварује сарадњу са њом и међусобно усклађују активности.

За трећи ниво злостављања директор подноси пријаву надлежним органима и службама и обавештава Министарство просвете, односно надлежну школску управу у року од 24 сата. Пре пријаве обавља се разговор са родитељем, осим ако тим за заштиту, полиција или центар за социјални рад процене да тиме може да буде угрожен најбољи интерес детета и ученика.

Уколико је комуникација са медијима неопходна, одговоран је директор, осим ако је директор учесник насиља, злостављања и занемаривања. У том случају комуникацију са медијима остварује председник органа управљања.

Ради уједначеног и примереног поступања, школа у превенцији и интервенцији на насиље, злостављање и занемаривање, општим актом утврђује **као лакше повреде обавеза ученика :**

- понављање насилног понашања са првог нивоа када васпитни рад није делотворан;
- насилно понашање са другог нивоа када појачани васпитни рад није делотворан.

Насилно понашање са трећег нивоа може да буде третирано **као тежа повреда обавеза и као повреда забране** утврђене Законом, у зависности од околности (последиче, учесталост, учесници, време, место, начин и сл) што процењује Тим за заштиту и директор.

Информације о насиљу, злостављању и занемаривању прикупља, по правилу, педагог, односно друго задужено лице у школи – одељењски старешина, наставник или члан тима за заштиту, непосредно по сазнању или сумњи на насиље, злостављање и занемаривање. Начин прикупљања информација одређује се у складу са специфичностима ситуације. Изјава од малолетних ученика се узима у складу са одредбама закона који уређује основе система образовања и васпитања, а којима је прописан васпитно-дисциплински поступак у установи.

Ако постоји сумња или сазнање о насиљу, злостављању и занемаривању ученика у породици, директор без одлагања обавештава полицију или јавног тужиоца, који предузимају даље мере у складу са законом.

Уколико се ради о догађају који захтева предузимање неодложних интервентних мера и активности, директор обавештава родитеља и Центар за социјални рад, који даље координира активностима са свим учесницима у процесу заштите ученика.

Ако постоји сумња да насилни догађај може да има елементе кривичног дела или прекршаја, директор обавештава родитеља и подноси кривичну пријаву надлежном јавном тужилаштву, односно захтев за покретање прекршајног поступка надлежном прекршајном суду.

Уколико постоји сумња или сазнање да је ученик укључен у промовисање, заговарање и подржавање идеолошки мотивисаног насиља, односно у насилни екстремизам, директор школе сазива Тим за заштиту који разматра ситуацију и на основу прикупљених информација одлучује о даљем поступању.

Уколико постоји сумња или сазнање да ученик припрема и/или учествује у идеолошки мотивисаном насиљу, односно у насилном екстремизму које има елементе кривичног дела и када тај догађај очигледно захтева неодложно поступање, директор одмах обавештава родитеља, јавног тужиоца и полицију.

Уколико постоји сумња или сазнање да је ученик укључен у било који облик трговине

људима, директор се обраћа служби надлежној за идентификацију и подршку жртава трговине људима, односно Центру за заштиту жртава трговине, надлежном центру за социјални рад и полицији.

Увек када је запослени починилац насиља, злостављања и занемаривања према ученику у школи, директор предузима мере према запосленом, у складу са законом, а према ученику мере за заштиту и подршку (план заштите) на основу Правилника о протоколу.

Када је родитељ починилац насиља и злостављања према запосленом, свом детету, детету/ученику или трећем лицу директор је дужан да одмах обавести полицију или јавног тужиоца.

Када је ученик починилац насиља према запосленом, директор је дужан да обавести родитеља и Центар за социјални рад; да покрене васпитно-дисциплински поступак, и да изрекне васпитно-дисциплинску меру, у складу са Законом, а ако постоје елементи кривичног дела или прекршаја, пријаву поднесе надлежном јавном тужилаштву односно прекршајном суду.

Уколико постоји сумња да је починилац насиља, злостављања и занемаривања треће одрасло лице (укључујући пунолетног ученика) према ученику, директор је обавезан да истовремено обавести родитеља ученика који је изложен насиљу, злостављању и занемаривању, надлежни Центар за социјални рад и поднесе кривичну пријаву надлежном јавном тужилаштву, односно захтев за покретање прекршајног поступка надлежном прекршајном суду.

Када се насиље и злостављање дешава у школи између одраслих лица (запослени – запослени; запослени – родитељ; запослени, родитељ – треће лице), директор предузима мере, у складу са законом.

Уколико школа има сазнање да се насиље у које су укључени ученици догодило ван установе, дужна је да појача васпитни рад са ученицима уз обавезно укључивање родитеља, осим када се ради о насиљу у породици, када је нужно укључити надлежни центар за социјални рад.

Уколико се насилно понашање догоди у простору школе и/или у време образовно-васпитног рада и других активности школе предузимају се мере појачаног васпитног рада, а у складу са проценом нивоа води и окончава васпитно-дисциплински поступак у роковима и на начин утврђен законом. Установа обавештава друге институције у зависности од процењеног нивоа насиља.

У поступку заштите ученика од насиља, злостављања и занемаривања школа је дужна да: поступак води ефикасно и економично; обезбеди заштиту и поверљивост података до којих дође пре и у току поступка; да ученика не излаже поновном и непотребном давању изјава.

Квалификација

Како ће се поједини облици насиља решавати у конкретним ситуацијама, то јест на ком нивоу, зависи и од следећих околности:

- да ли насиље чини појединац или група, вршњак или старији;
- да ли се насилно понашање понавља;
- које су могуће последице;
- какве су компетенције наставника и одељењског старешине.

У процену је потребно **уважити и лични доживљај ученика** који трпи насиље. Исто тако, уколико се **неки облик насиља понавља**, потребно је реаговати на вишем нивоу.

Кораци и поступци при интервенцији

Редослед поступања у интервенцији

1) Проверавање сумње или откривање насиља, злостављања и занемаривања обавља се прикупљањем информација – директно или индиректно.

Сви запослени у школи и ученици су дужни да пријаве сумњу на насиље или насиље које је присутно. Сумњу пријавити одељењском старешини, дежурном наставнику, професионалном обезбеђењу или члану Тима.

Прикупљање информација има за циљ утврђивање релевантних чињеница на основу којих се потврђује или одбацује сумња на насиље, злостављање и занемаривање. Током прикупљања информација поштују се принципи утврђени Конвенцијом и правила која се примењују у поступцима у којима учествује малолетно лице –ученик.

Школа проверава сваку информацију о могућем насиљу, злостављању и занемаривању. Када родитељ пријави директору непримерено понашање запосленог према његовом детету, директор поступа у складу са законом.

У случају неосноване сумње појачава се васпитни рад и прати понашање учесника. Када се потврди сумња, директор и Тим за заштиту предузимају мере и активности за извршено насиље, злостављање и занемаривање.

2) Заустављање насиља и злостављања и смиривање учесника је обавеза свих запослених у школи, а нарочито најближег присутног запосленог и дежурног наставника, да одлучно прекине све активности, раздвоји и смири учеснике у акту насиља. У случају да запослени процени да је сукоб високо ризичан и да не може сам да га заустави, одмах ће тражити помоћ.

Помоћ пружају и интервенишу, у зависности од врсте насиља, одељењски старешина, дежурни наставник, професионално обезбеђење или чланови Тима

Смиривање ситуације - подразумева обезбеђивање сигурности за ученика, раздвајање, разговор са учесницима насиља.

Обратити се одељењском старешини или стручним сарадницима

Прикупљање информација - разговор са учесницима и другим актерима (прикупљање информација се односи и на насиље и на сумњу да постоји насиље).

3) Обавештавање родитеља и предузимање хитних акција по потреби (пружање прве помоћи, обезбеђивање лекарске помоћи, обавештавање полиције и Центра за социјални рад) обавља се одмах након заустављања насиља и злостављања. Уколико родитељ није доступан или његово обавештавање није у најбољем интересу ученика, школа одмах обавештава Центар за социјални рад.

4) Консултације у школи се врше ради: разјашњавања околности, анализирања чињеница на што објективнији начин, процене нивоа насиља и злостављања, нивоа ризика и предузимања одговарајућих мера и активности, избегавања конфузије и спречавања некоординисане акције, односно ради успостављања и развијања усклађеног, уједначеног и ефикасног поступања. у консултације у установи укључују се: одељењски старешина, дежурни наставник, васпитач, психолог, педагог, тим за заштиту, директор, Ученички парламент.

Уколико у току консултација у школи директор и Тим за заштиту, услед сложених околности не могу са сигурношћу да процене ниво насиља, злостављања и занемаривања, као и да одреде мере и активности, у консултације укључују надлежне органе и друге организације и службе: министарство надлежно за послове образовања и васпитања (у даљем тексту: Министарство) – надлежну школску управу, Центар за социјални рад, полицију, правосудне органе, здравствену службу а по потреби одељење надлежно за послове ученичког и студентског стандарда..

Консултације иницира члан Тима за заштиту који је у смени или координатор Тима, уколико се процени да је реч о тежем облику насиља.

5) Мере и активности предузимају се за све нивое насиља и злостављања. **Оперативни**

план заштите (у даљем тексту: План заштите) сачињава се за конкретну ситуацију другог и трећег нивоа за све ученике – учеснике насиља и злостављања (оне који трпе, који чине и који су сведоци насиља и злостављања).

План заштите зависи од: врсте и тежине насилног понашања, последица насиља по појединца и колектив, броја учесника и сл. Мере и активности се планирају на основу сагледавања карактеристика детета/ученика, потреба за подршком и уз учешће детета/ученика и родитеља, осим када се ради о насиљу у породици, када је нужно укључити надлежни центар за социјални рад.

План заштите садржи: активности усмерене на промену понашања – појачан васпитни рад, рад са родитељем, рад са одељењском заједницом, укључивање Ученичког парламента и Савета родитеља, а по потреби и Школског одбора; носиоце тих активности, временску динамику; начине којима ће се обезбедити поновно укључивање свих учесника насиља, злостављања и занемаривања у ширу друштвену заједницу. Мере и активности треба да буду предузете уз учешће ученика и да буду у складу са његовим развојним могућностима. Када Тим за заштиту процени да постоји потреба да се, осим појачаног васпитног рада или васпитног рада који у интензитету одговара потребама ученика, прилагоди и образовни рад, предложиће тиму за пружање додатне подршке ученицима припрему индивидуалног образовног плана.

План заштите сачињава Тим за заштиту заједно са одељенским старешином, односно педагогом, секретаром директором и родитељем, а по потреби и са другим надлежним организацијама и службама. За ученика који се образује у складу са чланом 76. став 6, тач. 1) и 2) Закона о основама система образовања и васпитања у израду плана заштите се укључује Тим за инклузивно образовање. У припрему плана заштите и реализацију, када год је могуће, школа ће укључити представнике одељенске заједнице, ученичког парламента, као и ученике – учеснике у насиљу и злостављању.

План заштите садржи и информације о мерама и активностима које школа предузима самостално, у сарадњи са другим надлежним организацијама и службама и када друге надлежне организације и службе спроводе активности самостално. Када су у мере и активности укључене друге организације и службе, одређују се задаци, одговорна лица, динамика и начини међусобног извештавања.

План заштите треба да садржи и евалуацију плана.

За трећи ниво насиља и злостављања директор школе подноси пријаву надлежним органима, организацијама и службама и обавештава Министарство, односно надлежну школску управу, у року од 24 сата. Процена нивоа насиља у року од 24 сата утврђује се на састанку тима за заштиту. Пре пријаве обавља се разговор са родитељима, осим ако тим за заштиту процени да тиме може да буде угрожен најбољи интерес детета и ученика, о чему обавештава полицију или надлежног јавног тужиоца и надлежни центар за социјални рад.

6) Праћење ефеката предузетих мера

Ефекте предузетих мера и активности прати школа (одељењски старешина, Тим за заштиту, психолог и педагог) ради провере успешности, даљег планирања заштите и других активности школе. Школа прати понашање ученика које је трпело и које је извршило насиље и злостављање, али и ученика који су индиректно били укључени (сведоци). Прати се и укљученост родитеља и других надлежних органа, организација и служби. Ефекте предузетих мера прате и надлежне службе Министарства. Ефекти предузетих мера прате се ради евентуалног планирања других мера.

Приликом консултација са колегама унутар и/или изван школе обавезно је поштовати принцип поверљивости, као и принцип заштите најбољег интереса ученика.

У школи се не врши истрага и доказивање злостављања и занемаривања. Ти задаци су у надлежности других система.

VIII ДОКУМЕНТАЦИЈА, АНАЛИЗА И ИЗВЕШТАВАЊЕ

У спровођењу превентивних и интервентних мера и активности школа:

- 1) прати остваривање Програма заштите школе;
- 2) евидентира случајеве насиља, злостављања и занемаривања другог и трећег нивоа;
- 3) прати остваривање конкретних планова заштите другог и трећег нивоа;
- 4) укључује родитеља у васпитни рад у складу са врстом и нивоом насиља и праћење ефеката предузетих мера и активности;
- 5) анализира стање и извештава.

Одељењски старешина бележи насиље на првом нивоу; прати и процењује делотворност предузетих мера и активности и евидентира у педагошкој документацији и подноси извештај Тиму за заштиту, у складу са динамиком предвиђеном Програмом заштите.

О случајевима који захтевају укључивање Тима за заштиту (други и трећи ниво) документацију (службене белешке и сви други облици евидентирања података о лицу, догађају, предузетим радњама и др.) води, чува и анализира за потребе школе психолог или педагог, а изузетно, други члан тима за заштиту кога је одредио директор. Тим подноси извештај директору два пута годишње. Директор извештава Школски одбор, Савет родитеља и Ученички парламент.

Извештај о остваривању Програма заштите је саставни део годишњег Извештаја о раду школе и доставља се Министарству, односно надлежној школској управи. Извештај садржи, нарочито: анализу ефеката превентивних мера и активности и резултате самовредновања у овој области, број и врсту случајева насиља, злостављања и занемаривања, предузете интервентне мере и активности, као и њихове ефекте.

Директор одлучује о дозволи приступа документацији и подацима у поступку заштите ученика, осим ако је на основу закона, а на захтев суда, односно другог надлежног органа обавезан да их достави. Коришћење документације у јавне сврхе и руковање подацима мора бити у складу са законом.

На основу анализа стања, праћења насиља, злостављања и занемаривања, вредновања квалитета и ефикасности предузетих мера и активности у области превенције и интервенције, установа дефинише даљу политику заштите деце и ученика од насиља, злостављања и занемаривања.

ПРОГРАМ ПРЕВЕНЦИЈЕ И ИНТЕРВЕНЦИЈЕ У СЛУЧАЈУ ДИСКРИМИНАТОРНОГ ПОНАШАЊА И ВРЕЂАЊА УГЛЕДА, ЧАСТИ ИЛИ ДОСТОЈАНСТВА ЛИЧНОСТИ

I УВОДНИ ДЕО

Основ за доношење Програма

Сви облици дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања деце, којима се угрожава или нарушава физички, психички и морални интегритет личности детета, представљају повреду једног од основних права детета: право на живот, опстанак и развој, дефинисано је у Конвенцији Уједињених нација о правима детета. Конвенција је послужила као основ за међународне уговоре, документе и стратегије, које је потписала и донела и наша држава.

Закони и акти на којима се заснива израда Програма јесу:

10. Закон о ратификацији Конвенције Уједињених нација о правима детета („Службени лист СФРЈ” - додаток: Међународни уговори, број 15/90 и „Службенилист СРЈ” - додаток: Међународни уговори, број 4/96 и 2/97), према овом Закону и Уговору држава се обавезала да обезбеди остваривање свих права детета, а нарочито, на заштиту од свих облика насиља, злостављања и занемаривања, потпуну информисаност, на правично

- поступање и заштиту приватности, као и да детету које је било изложено насиљу обезбеди подршку за физички и психички опоравак и његову социјалну реинтеграцију.
11. Закон о забрани дискриминације („Службени гласник РС” бр. 22/2009),
 12. Закон о основама система образовања и васпитања („Службени гласник РС” бр. 88/2017, 27/2018, 10/2019, 6/20), прописао је забране и дефинисао да се права детета и ученика остварују у складу са потврђеним међународним уговорима и утврдио да је установа дужна да обезбеди њихово остваривање.
 13. Закон о средњем образовању и васпитању („Службени гласник РС” бр. 55/2013, 101/2017 и 27/2018),
 14. Правилник о ближим критеријумима за препознавање облика дискриминације од стране запосленог, детета, ученика или трећег лица у установи образовања и васпитања (“Сл. Гласник РС”, бр. 22/2016).
 15. Правилник о поступању установе у случају сумње или утврђеног дискриминаторног понашања и вређања угледа, части или достојанства личности („Службени гласник РС”, бр. 65/ 2018).
 16. Правилник о протоколу поступања у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање (“Службени гласник РС”, бр. 46/2019 и 104/2020).
 17. Закон о ученичком и студентском стандарду (“Службени гласник РС”, бр. 18/17, 55/13, 27/18 – др.закон и 10/19 – др. закон)
 18. Релевантни међународним акти које је ратификовала Република Србија, а којима се регулишу права детета и ученика.

II ЗАЈЕДНИЧКЕ ОДРЕДБЕ

1. ЗНАЧЕЊЕ ПОЈМОВА

Правилником о протоколу поступања у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање (у даљем тексту: Правилник о протоколу) прописују се садржаји и начини спровођења превентивних и интервентних активности, услови и начини за процену ризика, начини заштите од насиља, злостављања и занемаривања, праћење ефеката предузетих мера и активности.

Правилник о поступању установе у случају сумње или утврђеног дискриминаторног понашања и вређања угледа, части или достојанства личности (у даљем тексту: Правилник о поступању), дефинише значење следећих појмова:

Под дискриминацијом, односно дискриминаторним понашањем, у смислу Закона и Правилника о поступању подразумева се понашање којим се на непосредан или посредан, отворен или прикривен начин, неоправдано прави разлика или неједнако поступа, односно врши пропуштање чињења (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лице или групе лица, као и на чланове њихових породица или њима блиска лица, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, статусу, мигранта, расељеног лица, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, социјалном и културном пореклу, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, сметњи у развоју и инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу, чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима, као и по другим основама утврђеним законом којим се прописује забрана дискриминације.

Извршилац дискриминације, у смислу Правилника о поступању и овог Програма, јесте лице – учесник у образовању, запослени, родитељ или треће лице, као и школа, њени органи и тела који својим чињењем или пропуштањем чињења врше дискриминацију у процесу образовања и васпитања или у вези са њим, у свим релацијама.

Дискриминисано лице, у смислу Правилника о поступању и овог Програма, јесте лице – учесник у образовању, запослени, родитељ и треће лице, група – учесника у образовању,

запослених, родитеља и трећих лица, чланови органа и тела школе који су претрпели дискриминацију у процесу образовања и васпитања или у вези са њим.

Насиље и злостављање, у смислу Правилника о протоколу и Правилника о поступању и овог Програма, јесте сваки облик једанпут учињеног, односно поновљеног вербалног или невербалног понашања које има за последицу стварно или потенцијално угрожавање здравља, развоја и достојанства личности учесника у образовању, запосленог и родитеља.

Насилно понашање није у сваком случају дискриминаторно, али свако дискриминаторно понашање јесте насилно.

Вређање угледа, части или достојанства личности у школи јесте понашање лица или групе лица које може да има обележја психичког и социјалног насиља или злостављања. Када се узнемиравањем и понижавајућим поступањем повређује неко од личних својстава, понашање се квалификује као дискриминација.

Правилник о поступању се у школи непосредно примењује.

Установа, у смислу Правилника о поступању, је предшколска установа, основна и средња школа и дом ученика. Под простором установе подразумева се простор у седишту и ван седишта установе у коме се остварује васпитно-образовни, образовно-васпитни и васпитни рад, као и друге активности установе (у даљем тексту: образовно-васпитни рад).

У примени Правилника о поступању установа је дужна да обезбеди услове за сигурно и подстицајно одрастање и развој детета и ученика, заштиту од свих облика насиља, злостављања и занемаривања и социјалну реинтеграцију детета и ученика које је извршило, односно било изложено насиљу, злостављању или занемаривању. У свим поступцима који се тичу детета приоритетни принцип поступања је најбољи интерес детета.

Забрана насиља, дискриминације, злостављања и занемаривања у установи односи се на сваког – децу, ученике, запослене, родитеље, односно друге законске заступнике (у даљем тексту: родитељ) и трећа лица.

2. ТИМ ЗА ЗАШТИТУ ОД ДИСКРИМИНАЦИЈЕ, НАСИЉА, ЗЛОСТАВЉАЊА И ЗАНЕМАРИВАЊА

На основу Закона, Правилника о протоколу и Правилника о поступању директор школе образује Тим за заштиту од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања (у даљем тексту: Тим за заштиту).

Стални састав Тима за заштиту чине: директор, стручни сарадник–педагог и психолог и секретар школе, а повремено се могу укључивати чланови за конкретне случајеве, из реда наставника школе, а може из реда родитеља, Ученичког парламента, јединице локалне самоуправе, односно стручњака за поједина питања.

Директор одређује психолога, педагога или, изузетно, другог запосленог – члана Тима за заштиту, одговорног за вођење и чување документације о свим ситуацијама дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања у којима учествује Тим.

Седницама Тима за заштиту могу да присуствују представници Ученичког парламента и Савета родитеља.

Када тим разматра конкретне ситуације насиља у обавези је да поступа у складу са законом којим се уређује заштита података о личности.

У планирању и спровођењу активности у овој области остварују пуну сарадњу и координисано делују Тим за заштиту и други стручни органи у школи, укључујући и могућност спровођења заједничких мера и активности.

Задачи Тима за заштиту у области дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања су:

- 8) припрема програм заштите у складу са специфичностима установе и утврђеним мерама за унапређивање на основу анализе стања,
- 9) идентификовање и информисање о случајевима насиља, уз поштовање личности ученика,
- 10) спровођење поступака и процедура реаговања у ситуацијама насиља,
- 11) праћење и евидентирање свих врста насиља,
- 12) саветодавни рад са ученицима и родитељима,
- 13) омогућавање услова у школи који ученицима обезбеђују живот и рад који доприносе њиховом оптимално максималном развоју,
- 14) обезбеђивање учешћа ученика у свим фазама процеса заштите кроз благовремена и континуирана обавештења на начин који одговара њиховом узрасту и разумевању ситуације и кроз могућност да изразе своје мишљење.

Осим надлежности поступања у ситуацијама насиља, злостављања и занемаривања, **задачи Тима за заштиту у области заштите од дискриминације** јесу, нарочито, да:

- 1) анализира стање у остваривању равноправности и једнаких могућности;
- 2) припрема програм превенције;
- 3) информише учеснике у образовању, запослене и родитеље о планираним активностима и могућностима пружања подршке и помоћи;
- 4) учествује у пројектима и обукама за развијање потребних знања и вештина за превенцију и поступање у случајевима дискриминаторног понашања;
- 5) предлаже мере за унапређивање превенције и заштите од дискриминације, организује консултације и учествује у доношењу одлука о начину поступања у случајевима сумње на дискриминаторно понашање;
- 6) укључује родитеље у планирање мера и спровођење активности за спречавање и сузбијање дискриминаторног понашања;
- 7) прати и процењује ефекте предузетих мера и активности за спречавање и сузбијање дискриминаторног понашања и даје одговарајуће предлоге директору;
- 8) сарађује са школском управом Министарства и другим надлежним органима, организацијама и службама, ради спречавања и заштите од дискриминације;
- 9) води и чува посебну документацију о случајевима и појавним облицима дискриминације, броју пријава и притужби, броју спроведених неформалних и формалних поступака, њиховом исходу и др.

III ПРОГРАМ ПРЕВЕНЦИЈЕ И ИНТЕРВЕНЦИЈЕ У СЛУЧАЈУ ДИСКРИМИНАТОРНОГ ПОНАШАЊА И ВРЕЂАЊА УГЛЕДА, ЧАСТИ ИЛИ ДОСТОЈАНСТВА ЛИЧНОСТИ

Основ за доношење Програма превенције и интервенције у случају дискриминаторног понашања и вређања угледа, части или достојанства личности у школи (даље: Програм превенције и интервенције) јесу поред Закона, других закона и Правилник о ближним критеријумима за препознавање облика дискриминације од стране запосленог, детета, ученика или трећег лица у установи образовања и васпитања ("Сл. Гласник РС", бр. 22/2016) и Правилник о поступању установе у случају сумње или утврђеног дискриминаторног понашања и вређања угледа, части или достојанства личности („Службени гласник РС", бр. 65/ 2018).

Наведени Правилници се непосредно примењују у школи и то у поступку поступања, начина спровођења превентивних и интервентних активности, права, обавеза и одговорности и других питања која су регулисана наведеним Правилницима.

IV ПРЕВЕНЦИЈА ДИСКРИМИНАЦИЈЕ, ВРЕЂАЊА УГЛЕДА, ЧАСТИ И ДОСТОЈАНСТВА ЛИЧНОСТИ

Превенција дискриминације, као и вређања угледа, части или достојанства личности, у смислу овог акта, јесу мере и активности које предузима школа да се предупреди сваки облик дискриминаторног понашања, као и понашања којим се вређа углед, част или достојанство личности, у било ком од односа, подигне свест свих у школи о његовим негативним последицама на лица, групу лица, односно школу.

Превентивним мерама и активностима у школи ствара се сигурно и подстицајно окружење, негује атмосфера сарадње, уважавања и конструктивне комуникације, развија позитиван систем вредности.

У примени овог акта дужност школе је да обезбеди услове за сигурно и подстицајно одрастање и развој сваког учесника у образовању, заштиту од свих облика дискриминације и понашања којим се вређа углед, част или достојанство личности и социјалну реинтеграцију дискриминисаног лица и извршиоца дискриминације.

Превентивним мерама и активностима заснованим на принципу једнаких могућности, кроз једнакост и доступност права на образовање и васпитање, без дискриминације:

- 1) подиже се ниво свести и осетљивости свих у школи – нулта толеранција на све облике дискриминације и дискриминаторног понашања и вређања угледа, части или достојанства личности;
- 2) остварује се пуна посвећеност школе и свих њених органа и тела у препознавању, спречавању и сузбијању дискриминаторног понашања и вређања угледа, части или достојанства личности;
- 3) сви носиоци обавеза заштите од дискриминације у школи (унутрашња заштита) и ван ње (спољашња заштита – породица, јединица локалне самоуправе, надлежни орган унутрашњих послова, центар за социјални рад, здравствена служба, министарство надлежно за послове образовања (у даљем тексту: Министарство), Повереник, Заштитник грађана, органи правосуђа и др.), сагласно закону, поступају хитно, ефикасно и координисано у спречавању и сузбијању дискриминаторног понашања.

Програм превенције дискриминаторног понашања и вређања угледа, части или достојанства личности

Програмом превенције дискриминације и дискриминаторног понашања и вређања угледа, части или достојанства личности (у даљем тексту: Програм превенције) одређују се мере и активности којима се обезбеђује остваривање циљева превенције свих облика дискриминације и дискриминаторног поступања. Програм превенције је део Школског програма и Развојног плана школе, а конкретизује се Годишњим планом рада школе.

Програм превенције утврђује се на основу анализе стања у остваривању равноправности, распрострањености различитих облика нетолеранције и дискриминације, сагледавања потреба учесника у образовању за додатном подршком, специфичности школе и резултата самовредновања и вредновања квалитета њеног рада. Годишњим планом рада школе, између осталог, опредељују се превентивне активности, одговорна лица и временска динамика остваривања планираних активности.

Ради континуираног праћења ефеката програма спречавања дискриминаторног понашања, школа врши анализу стања у остваривању равноправности и једнаких могућности. У припреми анализа учествују и представници учесника у образовању и родитеља. Анализа се разматра у одељењима (часови одељењског старешине и одељењских заједница), на родитељским састанцима, Ученичком парламенту, стручним органима и тимовима и на Савету родитеља. Школски одбор разматра и питања дискриминације у оквиру доношења аката установе (развојни план, годишњи план рада,

план стручног усавршавања запослених), усвајања извештаја о њиховом спровођењу и разматрања поштовања општих принципа, остваривања циљева образовања и васпитања и стандарда постигнућа, најмање два пута годишње кроз извештаје директора о свом раду и раду школе.

V ИНТЕРВЕНЦИЈА

У школи се интервенише у случајевима сумње или утврђеног вређања угледа, части или достојанства личности и дискриминаторног понашања из расистичких, сексистичких, хомофобичних, ксенофобичних, исламофобичних, антисемитских, антициганистичких или других облика дискриминаторног понашања према лицу, а нарочито млађем, слабијем, са сметњама у развоју и инвалидитетом, према родном идентитету, полу, сексуалној оријентацији, раси, боји коже, верској и националној припадности, језику, имовном стању, социјалном и културном пореклу и другим и претпостављеним или стварним личним својствима.

Интервенцију чине мере и активности којима се дискриминаторно понашање или вређање угледа, части или достојанства личности (у даљем тексту: дискриминаторно понашање) зауставља, осигурава безбедност учесника у образовном и васпитном процесу (оних који трпе – дискриминисана лица, сведоче или чине – извршиоци дискриминације), смањује ризик од понављања, ублажавају последице за све учеснике и прате се ефекти предузетих мера.

У школи се интервенише у случају сумње и када је утврђено дискриминаторно понашање, и то, када се оно припрема, дешава или се догодило између: учесника у образовању (ученик–ученик, одрасли–одрасли; учесник у образовању – запослени; учесник у образовању – родитељ; учесник у образовању – треће лице у школи); запосленог (запослени – учесник у образовању, запослени–родитељ, запослени–запослени, запослени – треће лице); родитеља (родитељ – учесник у образовању, родитељ–родитељ, родитељ–запослени, родитељ – треће лице); треће лице (треће лице – учесник у образовању, треће лице – родитељ, треће лице – запослени; треће лице – треће лице).

Директор, запослени и трећа лица имају обавезу да препознају дискриминацију, а ако је утврђена, предузму мере и активности у школи према учеснику у образовању прописане Законом, Правилником и овим актом.

Директор има обавезу да предузме Законом утврђене мере и активности према запосленом, родитељу и трећем лицу као извршиоцу дискриминације и пријави дискриминацију надлежним државним органима и локалне самоуправе.

У случају дискриминаторног понашања запосленог утврђује се одговорност у дисциплинском поступку, у складу са Законом.

Одговорност родитеља за повреду законске забране дискриминације од стране његовог детета које је ученик школе утврђује се у прекршајном поступку, а на основу Закона. У случају када је родитељ извршилац дискриминације, одговорност се утврђује пред Повереником или у судском поступку, у складу са законом.

Одговорност трећег лица за повреду законске забране дискриминације утврђује се у поступку пред Повереником или у судском поступку, у складу са законом.

Мотив или намера извршиоца дискриминације није од значаја.

Дискриминација у области образовања и васпитања уређена је Законом, а ближи критеријуми за препознавање облика дискриминације прописани су Правилником о протоколу и обавезују све учеснике у образовном и васпитном процесу на дужност поштовања те забране и уздржавања од свих аката чињења или нечињења који могу да доведу до кршења исте.

Ради предузимања одговарајућих мера и благовременог реаговања на ризике од дискриминаторног понашања учесника у образовању, сачињава се матрица за процену нивоа дискриминације, тако што се уочено дискриминаторно понашање сврстава се у један од три нивоа дискриминаторног понашања, у зависности од:

- 1) узрасти учесника у образовању;
- 2) интензитета, трајања и учесталости дискриминаторног понашања;
- 3) облика и начина дискриминаторног понашања – узнемиравање и понижавајуће поступање;
- 4) последица дискриминаторног понашања.

Приликом сврставања у ниво дискриминаторног понашања учесника у образовању према наведеној матрици, место и време извршеног понашања утичу на избор врсте мере и активности које се предузимају у интервенцији.

Када се дискриминаторно понашање догоди ван простора школе, у било које време, а од стране учесника у образовању, школа предузима мере појачаног васпитног рада, без вођења васпитно-дисциплинског поступка. Уколико се дискриминаторно понашање догоди у простору школе у време образовно-васпитног рада и других активности, предузимају се мере појачаног васпитног рада, покреће, води и окончава васпитно-дисциплински поступак, у роковима и на начин утврђен Законом.

Матрица за процену ризика од дискриминаторног понашања учесника у образовању и елементи матрице према којима се врши разврставање у одређени ниво, прописана је Правилником о поступању, и то:

1. НИВО	2. НИВО	3. НИВО
Према узрасту учесника: Истог узраста или млађи према старијем	Према узрасту учесника: Старији према млађем	Према узрасту учесника: Група према лицу или другој групи
Интензитет, трајање, учесталост:	Интензитет, трајање, учесталост: Поновљено или продужено трајање у односу на исто лице	Интензитет, трајање, учесталост: Више пута поновљено у дужем временском трајању
Облик и начин дискрим. понашања: Узнемиравање и понижавајуће поступање	Облик и начин дискрим. понашања: Узнемиравање и понижавајуће поступање врши група или се понавља, односно дуже траје	Облик и начин дискрим. понашања: Узнемиравање и понижавајуће поступање изазива страх или је довело до искључивања или одбацивања лица или групе из окружења
Последице:	Последице: Када доводи или може да доведе до угрожавања физичког или психичког здравља	Последице: У интервенцију укључена спољашња заштита

Покренут прекршајни или судски поступак, не утиче на предузимање интервентних мера и активности.

VI ПОСТУПАЊЕ ШКОЛЕ У СЛУЧАЈУ ДИСКРИМИНАТОРНОГ ПОНАШАЊА УЧЕСНИКА У ОБРАЗОВАЊУ

Школа поступа у складу са Правилником о поступању и овим актом увек када је учесник у образовању дискриминисано лице, извршилац дискриминације, односно сведок.

Сазнање о дискриминаторном понашању у школи може да се добије: опажањем, на основу сумње или информације да се дискриминација припрема, догађа или се догодила. Информација може да се добије непосредно – усмено, у писаном облику, коришћењем дигиталних средстава, поверавањем од самог дискриминисаног учесника у образовању или

посредно – од његовог родитеља, вршњака, запослених, трећих лица као сведока, као и на основу анонимне пријаве.

Редослед поступања у интервенцији зависи од тога да ли се дискриминаторно понашање припрема, догађа или се догодило.

Редослед поступања у интервенцији је следећи:

1) Проверавање добијене информације да се дискриминаторно понашање припрема или се догодило обавља се прикупљањем информација – директно или индиректно. Циљ проверавања информације јесте утврђивање одлучујућих чињеница на основу којих се потврђује или одбацује сумња на дискриминаторско поступање. Током прикупљања информација поштују се принципи утврђени Конвенцијом о правима детета и правила која се примењују у поступцима у којима учествује малолетно лице – дете и ученик.

Школа проверава сваку информацију о дискриминаторном понашању анонимном анкетом учесника у образовању и на други начин примерен облику и врсти дискриминаторног понашања.

Када родитељ пријави директору непримерено понашање запосленог према његовом детету, директор поступа у складу са Законом.

У случају непотврђене сумње дискриминаторног понашања, појачава се васпитни рад и прати понашање учесника у образовању. Када се потврди сумња, директор и Тим за заштиту предузимају мере и активности за повреду законске забране дискриминације.

2) Зауостављање дискриминаторног понашања и смиривање учесника јесте обавеза свих запослених у школи, а нарочито најближег присутног запосленог, дежурног наставника или радника обезбеђења да одлучно прекине све активности, раздвоји и смири учеснике.

У случају да запослени процени да не може сам да заустави дискриминаторно понашање зато што је сукоб високо ризичан, као и због истовременог физичког насиља, одмах ће тражити помоћ.

Након зауостављања сукоба, ако се посумња у повређивање дискриминисаног лица, затражиће се пружање прве помоћи, обезбеђивање лекарске помоћи, обавештавање полиције и Центра за социјални рад.

Смиривање учесника подразумева, најпре, одвојене разговоре са извршиоцем дискриминације и са дискриминисаним лицем, а ако се процени да је могућ, без опасности по наставак сукоба, и заједно учесницима и родитељима.

3) Обавештавање и позивање родитеља је обавеза школе. Одмах након зауостављања сукоба учесника – ученика (као дискриминисаног лица и извршиоца дискриминације) школа обавештава и позива родитеља на пријављени број контакт телефона. Уколико родитељ није доступан, школа одмах обавештава Центар за социјални рад.

4) Прикупљање релевантних информација и консултације врше се у школи ради: разјашњавања околности, анализирања чињеница на што објективнији начин, процене нивоа дискриминације, ризика и предузимања одговарајућих мера и активности, избегавања конфузије и спречавања некоординисане акције. Нивои дискриминације, на основу овог Правилника и овог акта, за учесника у образовању су: први, други и најтежи – трећи ниво. Процену нивоа увек врши Тим за заштиту. Да би извршио правилну процену, Тим за заштиту прикупља све релевантне податке, консултује, осим директора, одељењског старешину, дежурног наставника, радника обезбеђења, другог запосленог као очевица, представника Ученичког парламента. Тим за заштиту информише родитеље и укључује их у појачан васпитни рад и план заштите од дискриминације.

Уколико у току консултација у школи директор и Тим за заштиту, услед сложених

околности не могу са сигурношћу да процене ниво дискриминације, као и да одреде одговарајуће мере и активности, у консултације укључују надлежне органе и друге организације и службе: Министарство – школску управу, Центар за социјални рад, полицију, здравствену службу, Повереника и др.

5) Предузимање мера и активности према учеснику у образовању, и то за све нивое дискриминације. **План заштите од дискриминације** сачињава се за конкретну ситуацију сваког од нивоа и за све учеснике – дискриминисано лице, извршиоца дискриминације и сведоке. План заштите од дискриминације зависи од: узраста и броја учесника, облика и нивоа дискриминације, последица по лице и колектив и сл.

План заштите од дискриминације садржи: активности усмерене на промену понашања и ставова који су допринели дискриминаторном понашању – појачан васпитни рад и по интензитету примерен повреди законске забране (интензиван), рад са родитељем, одељењском заједницом, укључивањем Ученичког парламента и Савета родитеља, а по потреби и Школског одбора; носиоце тих активности временску динамику; начине којима ће се обезбедити поновно укључивање свих учесника у заједницу. Мере и активности се предузимају укључивањем учесника у образовању, усклађене са његовим развојним могућностима. Када Тим за заштиту процени да постоји потреба да се, осим појачаног васпитног рада или васпитног рада који у интензитету одговара потребама ученика, прилагоди и образовно-васпитни рад, предложиће тиму за пружање додатне образовне подршке припрему индивидуалног образовног плана.

План заштите од дискриминације сачињава Тим за заштиту заједно са одељењским старешином, психологом, педагогом (уколико нису чланови тима за заштиту), директором и родитељем, а по потреби и са другим надлежним организацијама и службама. У припрему плана заштите, када год је могуће, школа ће укључити представнике одељењске заједнице, Ученичког парламента, као и учеснике у дискриминацији.

План заштите укључује и информације о мерама и активностима које школа предузима самостално, у сарадњи са другим надлежним организацијама и службама и када друге надлежне организације и службе спроводе активности самостално. Када су у мере и активности укључене друге организације и службе, одређују се задаци, одговорна лица, динамика и начини међусобног извештавања.

За сваки процењени ниво дискриминације директор школе подноси пријаву надлежним органима, организацијама и службама и обавештава Министарство – надлежну школску управу, **у року од 24 сата од догађаја**. Пре пријаве обавља се разговор са родитељима, осим ако Тим за заштиту, полиција или Центар за социјални рад процене да тиме може да буде угрожен најбољи интерес детета и ученика.

Уколико је комуникација са медијима неопходна, одговоран је директор, осим ако постоји сумња или је утврђено да је директор извршилац дискриминације. У том случају комуникацију са медијима остварује председник Школског одбора.

6) Праћење ефеката предузетих мера и активности прати школа (одељењски старешина, Тим за заштиту, психолог и педагог, ако нису чланови тима) ради провере успешности, даљег планирања заштите и других активности школе. Школа прати понашање учесника у образовању које је дискриминисано лице и које је извршилац дискриминације, али и оних који су индиректно били укључени (сведоци).

Прати се и укљученост родитеља и других надлежних органа, организација и служби. Ефекте предузетих мера прате и надлежне службе Министарства.

ПОСТУПАЊЕ ШКОЛЕ У СЛУЧАЈУ ДИСКРИМИНАТОРНОГ ПОНАШАЊА ЗАПОСЛЕНОГ ПРЕМА УЧЕСНИКУ У ОБРАЗОВАЊУ

Школа поступа у складу са Законом, Правилником и овим актом када је запослени извршилац дискриминације, а дискриминисано лице, односно сведок–учесник у образовању.

Сазнање о дискриминаторном понашању запосленог у школи може да се добије: опажањем, сумњом или информацијом да се дискриминација припрема, догађа или се догодила. Информација може да се добије непосредно – усмено, у писаном облику, као и на основу анонимне пријаве, коришћењем дигиталних средстава, поверавањем од самог дискриминисаног учесника у образовању или посредно – од његовог родитеља, вршњака, других запослених или трећих лица као сведока.

Редослед поступања у интервенцији зависи од тога да ли се на основу информације дискриминаторно понашање запосленог припрема, догађа или се догодило.

Редослед поступања у интервенцији је:

- 1) Заустављање дискриминаторног понашања је обавеза сваког лица које има сазнање о дискриминаторном понашању да реагује прекидањем таквог поступања запосленог и позивањем помоћи.
- 2) Смиривање ситуације подразумева обезбеђивање сигурности и подршке за учесника у образовању.
- 3) Обавештавање и позивање родитеља и информисање одељењског старешине одвија се паралелно са заустављањем поступања и смиривањем учесника, са најминималнијим временским размацима.
- 4) Подношење пријаве директору школе ради покретања поступка у коме се прикупљају информације о дискриминаторском поступању запосленог и на основу релевантних чињеница предузимају мере у складу са Законом. Тим за заштиту предузима мере и активности у односу на дискриминисано лице, односно лица – учесника у образовању.
- 5) Консултације Тима за заштиту које се одвијају ради прикупља свих релевантних чињеница за доношење плана заштите од дискриминације и праћењу ефеката мера за учесника у образовању као дискриминисано лице. Тим за заштиту по потреби обавља консултације са одговарајућим стручњацима и установама и укључује надлежне службе. Одељењски старешина у сарадњи са Тимом, информише родитеље и укључује их даље у васпитни рад или план заштите.
- 6) Обавештавање Министарства – надлежне школске управе, од стране директора установе у року од 24 сата од извршеног, односно од сазнања о дискриминаторном понашању запосленог према учеснику у образовању и на основу релевантних чињеница покреће и води дисциплински поступак, у складу са Законом.
- 7) Праћење ефеката предузетих мера заштитних мера према дискриминисаном лицу и сведоку–учеснику у образовању врши се континуирано.

У случају када дискриминаторно понашање испољава лице која није запослено у школи, кораци су исти, уз обавезу школе да поднесе притужбу Поверенику. Тим за заштиту може да предложи план заштите учесника у образовању и активности у вези са едукацијом родитеља, односног трећег лица које није запослено у школи.

Уколико се сумња у дискриминаторно поступање директора, та сумња се пријављује Министарству. Просветна инспекција самостално, а ако је потребно у сарадњи са просветним саветником, утврђује чињенице о поступању школе и њених органа о обезбеђивању заштите учесника у образовању и запослених од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања, као и од понашања које вређа углед, част и достојанство, а у складу са Законом, посебним законом, Правилником о протоколу и овим актом. О утврђеним чињеницама, односно наложеним мерама и роковима за отклањање неправилности и недостатака, просветни инспектор обавештава орган управљања установе и министра. Уколико постоји сумња да је учињено кривично дело, привредни преступ или прекршај, односно да је повређена забрана дискриминације, насиља злостављања и занемаривања, просветни инспектор подноси пријаву, односно захтев надлежном органу.

VII ДОКУМЕНТАЦИЈА, АНАЛИЗА И ИЗВЕШТАВАЊЕ

У спровођењу превентивних и интервентних мера и активности школа:

- 1) прати остваривање програма заштите школе;
- 2) евидентира све случајеве дискриминације у школи;
- 3) прати остваривање конкретних планова заштите;
- 4) анализира стање и извештава.

О случајевима дискриминације Тим за заштиту води педагошку документацију и евидентира податке о дискриминисаним лицима, извршиоцима дискриминације, догађају, предузетим радњама и др. Педагошку документацију води, чува и анализира за потребе установе психолог или педагог, а изузетно, други члан Тима за заштиту кога је одредио директор. Тим за заштиту сачињава извештај два пута годишње, који директор доставља Школском одбору, Савету родитеља и Ученичком парламенту.

Извештај о остваривању програма заштите саставни је део годишњег Извештаја о раду школе и доставља се Министарству – односно надлежној школској управи. Извештај обавезно садржи: анализу ефеката превентивних мера и активности и резултате самовредновања у овој области, број и врсту случајева дискриминације, предузете интервентне мере и активности, као и њихове ефекте.

Овлашћено лице у школи има обавезу да ажурира податке о дискриминацији.

Директор одлучује о дозволи приступа документацији и подацима учесника у образовању у складу да прописима којима се уређује заштита података о личности.

На основу анализа стања, праћења дискриминације, вредновања квалитета и ефикасности предузетих мера и активности у области превенције и интервенције, школа дефинише даљу политику заштите од дискриминације учесника у образовању, родитеља, запослених и трећих лица.